

PERUTXU ETA JENTILA

PERUTXU
eta
JENTILA

JUAN MANUEL ETXEBARRIA

Eragilea: Fermin Iraolagoitia

Egilea: Juan Manuel Etxebarria Ayesta

Marraskilaria: Jesus Antonio Ruiz

Margoa: Ernio, S. L.

Deposito Legal: BI-254-84

Argitaratzailea: IKA, Euba. Tnoak: 673 04 86 - 673 18 50

Argitaletxea: Ibaizabal

Perutxu, Euskalerriko sendi bateko semerik gazteena zan eta bere etxeakoak errentadore legez bizi ziran baserri zahar baina polit baten.

Neba-arreba asko eukazan Perutxuk baina errentadoretzan etorri gitxi egoala eta, gaur bat, bihar beste bat neba-arreba guztiak banandu egin jakozan bizimodua aurrera eroateko.

Perutxuk eskolea amaitu barri eukan eta etxean egoan zeinakio. Gurasoak zahartxuak ere baziran, eta ez eukien ganadu handirik ere, behi bat, ahuntz batzuk eta dozena bat oilo baino, baina hori bai, txarriak ederretik ere pasauak eukiezan; apoa ederra bazan makerea ederragoa eta urterako itxita eukin arkalea hamazazpi arroatik gorakoa zan.

Zeinakio: Zer egin ez dakiala.

Apoa: Txarri arra.

Makera: Txarri emea.

Arkalea: Urteko txarri emea.

Gabon ingurua heldu zanean, txarria hilteko-
tzat egozan baina arkale hori irusi zala eta itxaron
egin behar eben irusi alditik urten arte.

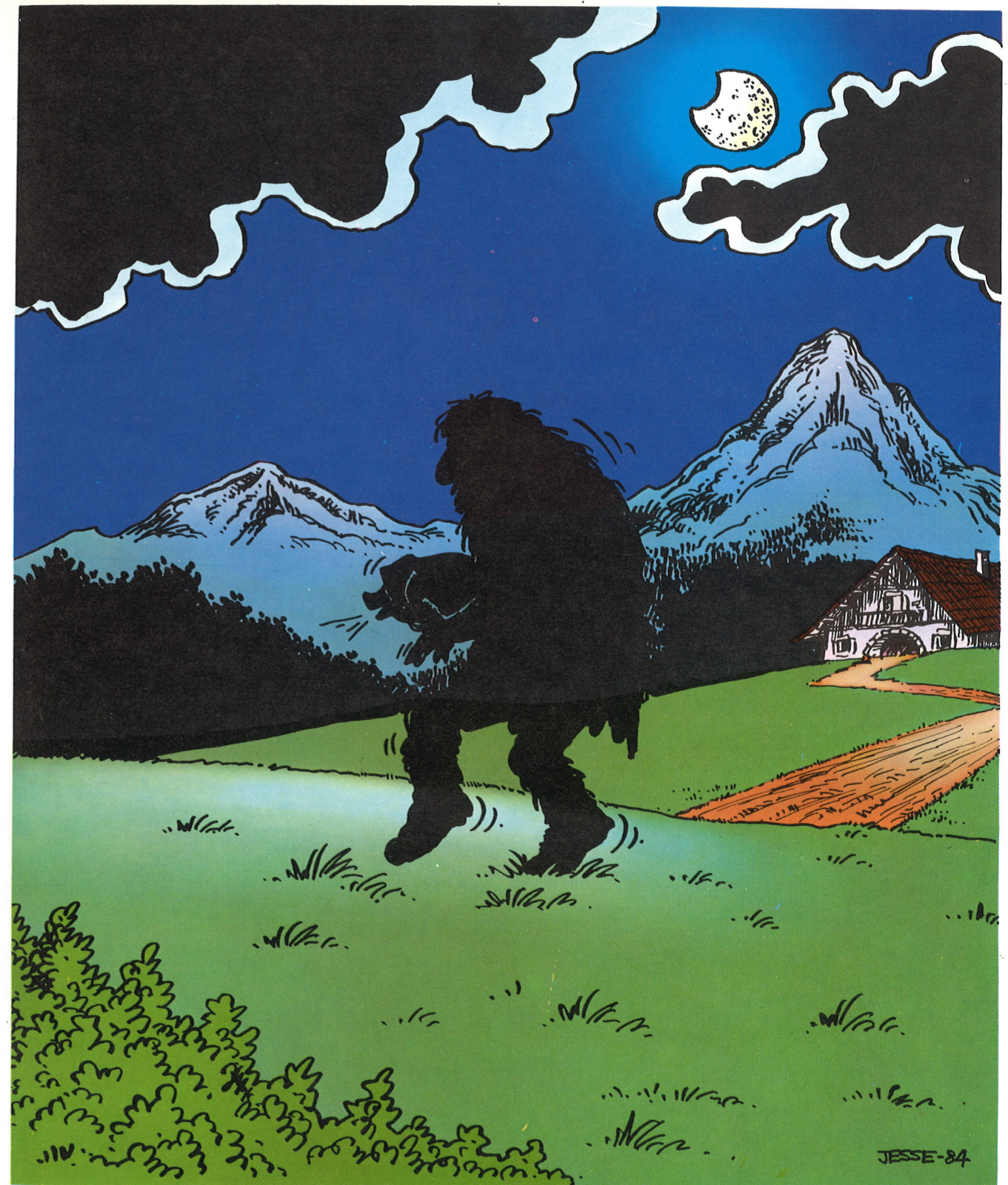
Irusi-begira horretako egun baten beti le-
gez, korta beharrak egiten doazela, urterako eukien
txarri eder hori kortatxitik faltau jaken. Bideak be-
tean ibili ziran txarri hori bila baina errasturik ere
ez, inork ez ekian ezer.

Perutxuren gurasoak, goian zerua eta be-
hean lurra geratu ziran urte luzea txarriki barik
ikustean.

Irusi: Zeloan.

Begira: Itxapotea.

Kortatxi: Txarri korta.

Perutxuk, gurasoak hain triste ikustean, ez ekian zer egin eta belea baltzago ez dala egingo eta, badinotse gurasoei:

—Badakizue zer pentsatu dodan?

—Zer semetxua?

—Ba, besterik aurkitzen ez dodan bitartean, zeragana, hor mendian bizi dan jentil txarri-pastoreagana kridu joatea!

—Ez Perutxu, ez; pentsau ere ez! Ez dakizu ba hori jentil hori handia eta indartsua dana? Horrekin broma gitxi! Oraindino herriko inork ez deutso gehiago egin!

—Bai, hori guzti hori badakit, baina hori jentil hori ez da bat ere buru-argia, indartsua bakarrik. Kontuz-kontuz ibiliko naz beragaz eta banoa!

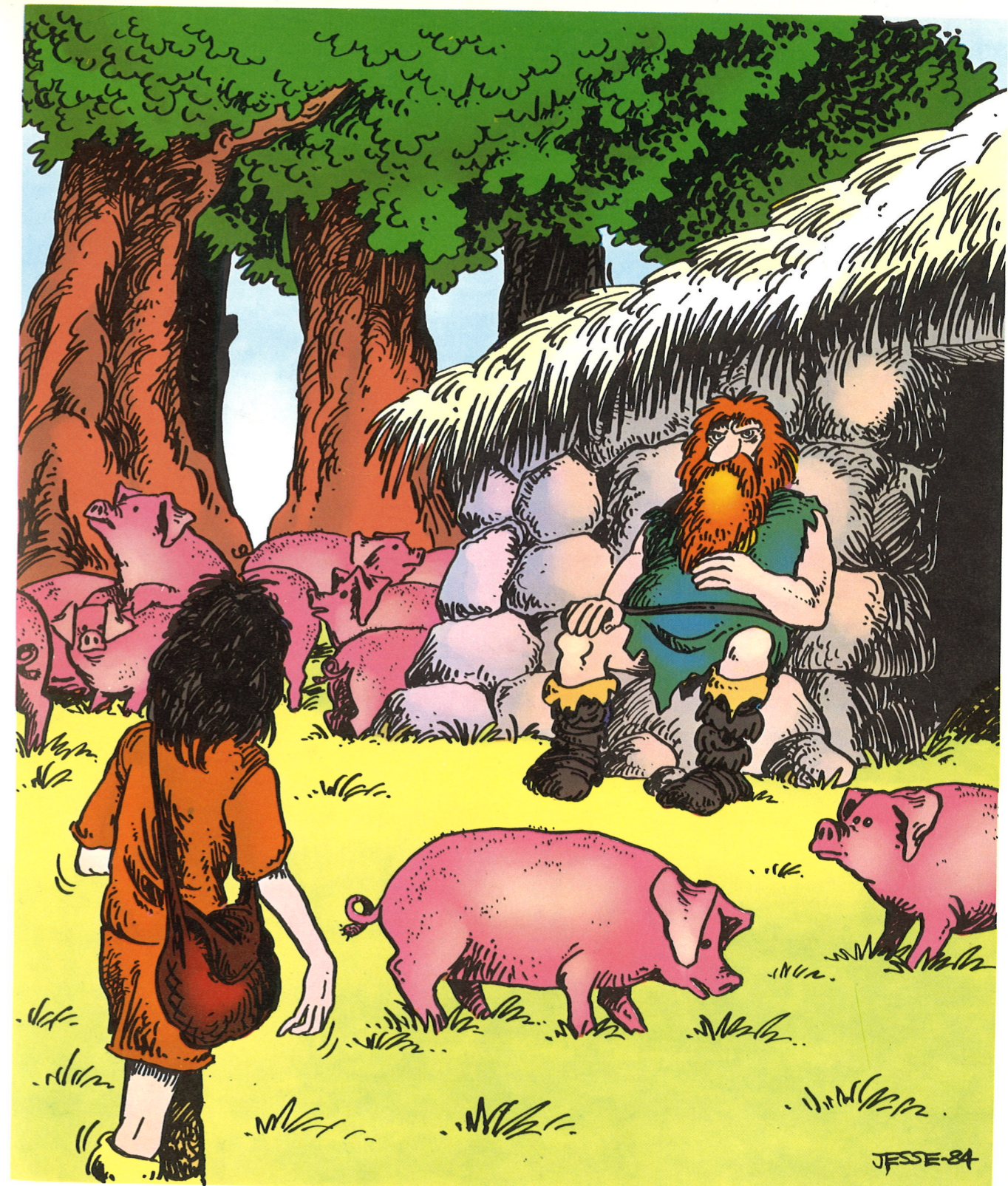

Perutxuk hartu bere gauzak eta badoa baso-rik baso jentil txarri-pastoreagana.

Jentilak harrizko txabola bat eukan haize begi baten eta txarri eli bat inguruko pagadietan.

Halako baten heldu jakon Perutxu eta gizon batek legez badinotso:

Haize begia: Hiazeak jotzen dauan tokia.
Eli: Abere taldea.

—Zelan habil ba jentil handia?

—Ni neu ondo, eta hi?

—Ba, ondo ez! Errentadore baten seme gazteena nok eta urterako geunkan txarri ederra ostu jauskunez kridu legez heugana etortea pentsatu joat.

—Ja, ja, ja! Txarria ostu? Nor izan ete dok e? Ja, ja, ja! Eta kridu esan dok? Baina, hik ez daukat bata indarrik?

—Ez jaukadala indarrik? Bihar ikusiko dok!

—Bai gura badok! Baina non eta zertan?

—Ba, esate baterako, harria zeinek urrunaga bota!

—Bai, mutiko! Harria bota ez jakiat baina txakur-amesak egiten badakik sikeran!

Eta orain nigaz kridu gura badok, itxi trasteok hemen eta zaindu nire txarriok, bata baino bestea ederragoak dozak eta!

Txakur amesa: Amesa.

Peutxuk gogotsu heldu eutsan lanari eta txarriak zainduz-zainduz, hurrengo eguneko txapelketarako zer asmatu pentsatzen egoan.

Burua txapela eroateko bakarrik ez dala eta, ibili eta ibili, pago zulo baten okil-habia bat aurkitu eban eta zazzt! badino berekautan: "Badakit bihar zer egin! Okila hartu eta harri orde bota, hori jentil kokolo hori ez da konturatu ere egingo eta!".

Gaba heldu zanean jentilak eta biak urdai eta lukainkaz bete euren urdailok eta lastamarrazko ohe banatara joan ziran.

Okil: Txori bat.

Berekautan: Bere buruari.

Lastamarra: Lastodun ohea.

Hurrengo goizean Perutxu, goizean goizetik, jentila konturatu orduko joan pagadira okil amea habiatik hartu, kolkoan sartu eta barriro txabolara etorri zan.

Jentila ere iratzartu zan eta nagiak atera eta gero badinotso Perutxuri:

—Non daukak ba harria?

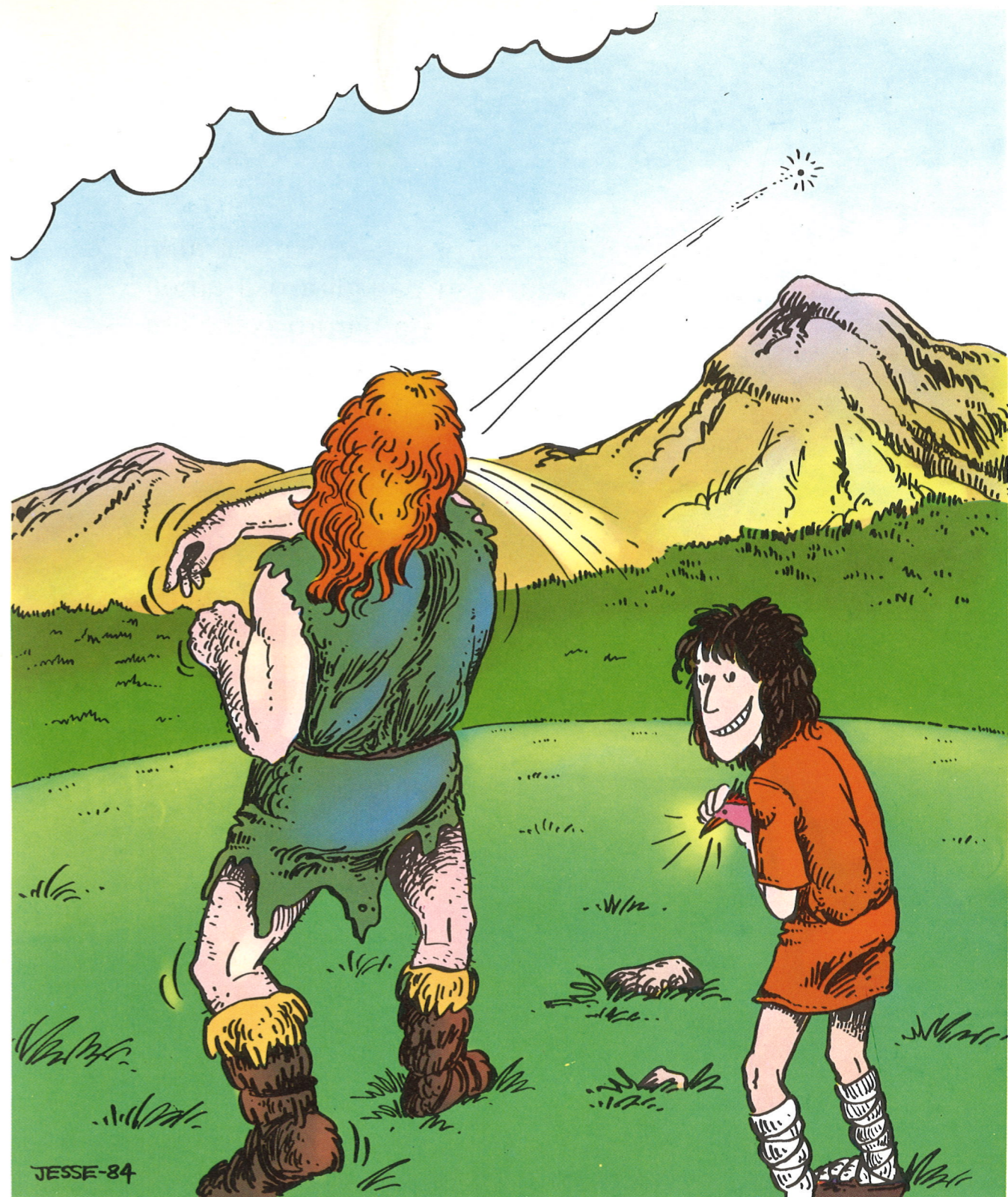
—A! bai, oraintxe hartuko joat hortik nahi-nondik!

—Nork botako jok lehenengo ba?

—Ba, heuk bota eik, zaharragoa ere bahaz eta!

Orduan jentilak hartzen dau bere eskuak ahaleko harritzar bat eta beste mendiraino bota eban.

Nahinondik: Edozein tokitatit.

Gero Perutxuk hartzen dau ukabila lako harri bat eta jentila konturatu ez egiteko hasten da atzera eta aurrera, gora eta behera... eta jentila erdi durdiduta ikusi ebanean bere sapa saltuei begira, hartzen dau kolkoan eukan okila eta ahal dan guztizko indarraz bota eban bota ere "harria".

Perutxuren "harria" joan eta joan, geroago eta urrunago, beste mendi gainetik aurrera joian.

Jentilak ezin eban sinistu baina ezin eban ezer esan egia zala ikusten eban eta.

Durdiduta: Zoratuta.

Perutxuk, jentila harriturik ikustean, bildur apur bat sartzeko badinotso:

—Ikusten dok? Nork bota jok harria urrunago?

—Heuk!, baina bihar zeinek harri bat zati gehiagotan zatitu egingo joaguk.

—Bai gura badok! Ni ez nok hi besteko handia baina ikusten dok nire indarra?

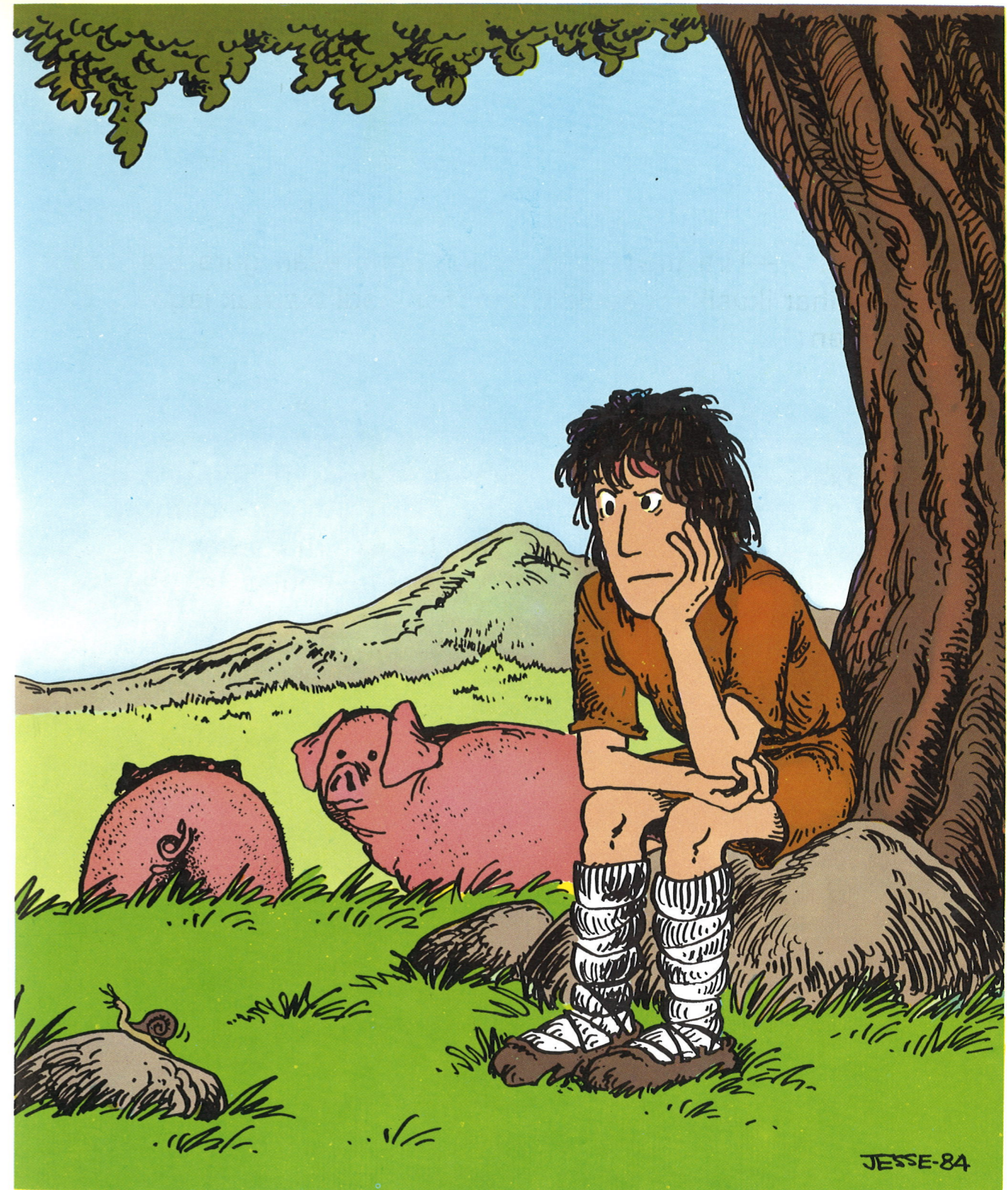

—Tira-tira! batek ez jok dana esan gura eta bihar ikusiko joaguk. Orain joan hadi txarriak jago-ten!

Perutxu joan zan txarrietara baina lan bi batera egiten ebilen, txarriak zaintzen eta bigarren txapelketarako zerbait asmatzen.

Egun guztiko buru haustea ez zan alperrekoa izan. Gaba heldu zanean eta afaldu, gaubon esanda, lo joan ziran biak.

Jagon: Zaindu.

Jentila lo-arrantzaka egoan bitartean, Perutxu, sutera joan, maskelutik esnea hartu, legarra bota eta molde bako gaztai bigun bat egin eban.

Hurrengo goizean Perutxu kukurrukuaz batera jagi, oherikara kanpora urten, lur birrin apur bati ura nahastu eta gaztai bigun hori kontuz-kontuz igurdi eban benetako harri baten itxura emonaz.

Maskelua: Esnea egosteko tresna.

Legarra: Esnea gogortzeko ura.

Oherikara: Ohetik zuzenean.

Birrindu: Zati txikiak egin.

Jentila aharrausika jagi zan eta barausi ebanean txabola aurrera urtenik badinotso perutxuri:

—Goizetik ere jagi haz Perutxu?

—Bai, loz askatu egin nok eta.

—Non dok ba harria?

—A! hor bazter baten hartuko joat, hi heu hasi hadi lehenengo!

Jentilak, harrokeriz beterik, ikaragarrizko harritzar bat hartzen dau, haitz zati baten gainean ipini, jo ukabilkaso bat eta laurkindu egin eban harria.

Perutxuk ere kontuz-kontuz hartu bere “harri” hori, haitz gainean ifini, jo beste ukabilkaso bat eta birrindu, hauts egin eban harri hori!

Ha ikustean, jentilak dar-dar esan eutsan Perutxuri:

Aharrausika: Ahoa zabaltzen.

Barausia: Gosaria.

Loz askatu: Lo asko.

Laurkindu: Lau zati egin.

Birrindu: Zatitxuak egin.

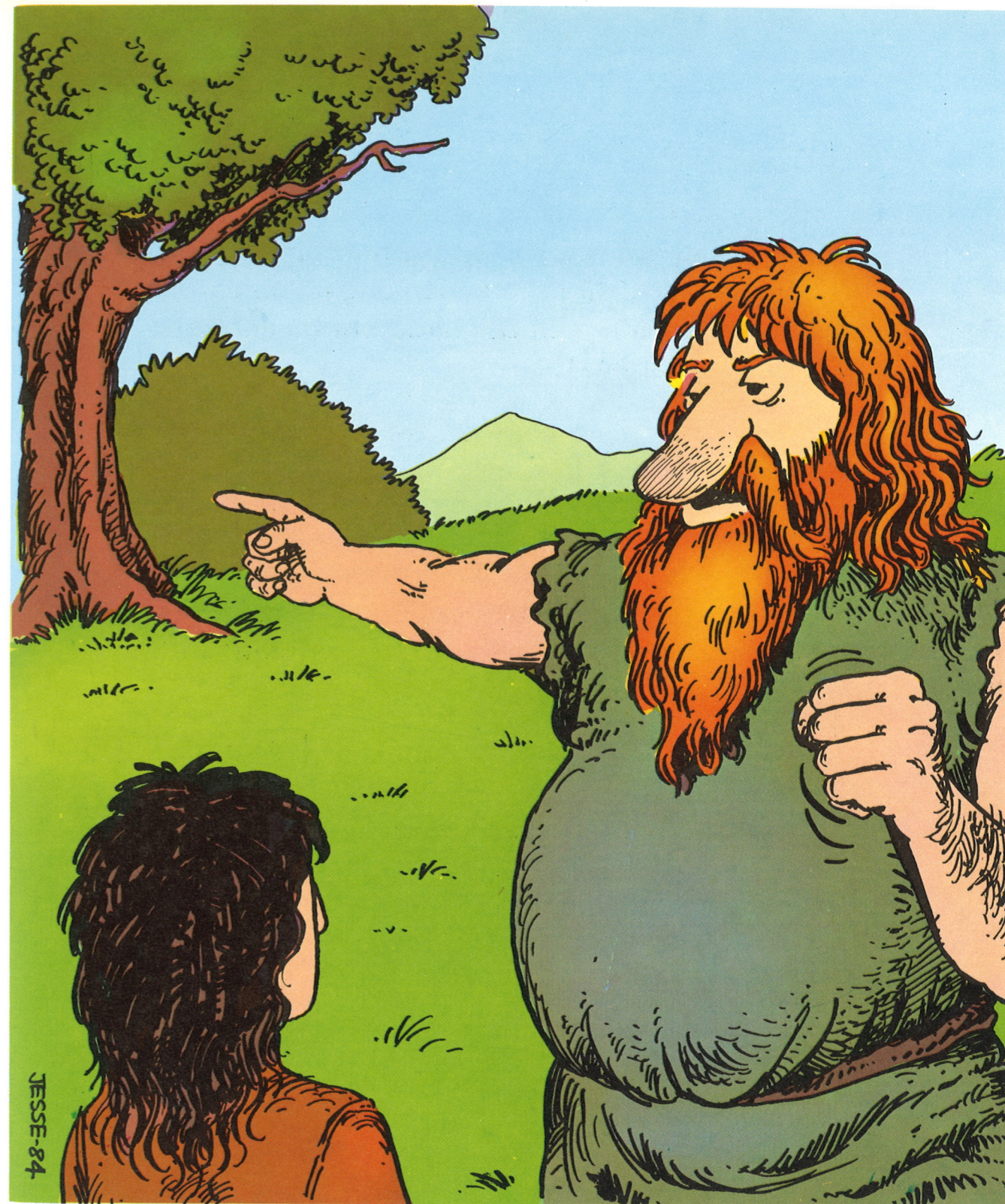
—Baina, hik non daukazak ba indarrok?

—Hik zer uste dok ba, heu bakarrik hazela indartsua ala?

—Ba, mutil, hilakorik ez joat inoiz ikusi. Baina eginak eginda ere hik ez daukak nik beste indar, nik neuk pago nagusiak ere zirri hasko barik ateraten joadaz.

—Ba! hori edozeinek egiten jok!

—Edozeinek? Bihar egingo joaguk orduan! Orain joan hadi txarrietara!

Perutxu poz pozik joian txarri artean pagape-rik pagape eta ezkur asko egoan pagadi baten txarriok itxi eta ezarri egin zan hirugarren txapelketa-rako zeozer asmatzen.

Ezarrita egoala txarri arkale eder bat etorten jakon ondora krum! krum! krum!

Perutxu ez zan ikaratu baina aurrerikara, atzerikara eta alborikara begiratzen hasten da... eta eurei ostuko txarri arkalea! Bada-ezpada zihurrago egoteko, kurr! kurr! kurr! egiten deutso eta ene! bere atzean nora gura eta haraxe!

Perutxuk orain ardura bi eukazan aldean, hirugarren txapelketa eta aurkitu barri eukan euren txarri arkalea barrero etxera eroatea.

Aurrerikara: Aurre aldetik.
Atzerikara: Atze aldetik.
Alborikara: Albo aldetik.

Txarria barrero etxera eroateak ez eutsan buruko min handiegirik emoten Perutxuri, baina bai hirugarren txapelketak.

Gautu ebanean, beti legez, kakoko apur bat eta artosopak jan eta ohera.

Perutxuk, zeozer asmatu guraren asmatu guraz, lorik ere ez eban egin eta eguna heldu zanean jentila txabola aurrean eukan pago atarateko prest.

Kakoko: Txarriki.

Handik lasterrera Perutxu ere agertu zan, begiak handituta eta logurea dariola.

Txapelketa, berbea emonda egoan eta ez egoan atzeratzerik. Jentila pagadirantz mobidu zan eta Perutxuri ez jakon besterik etorri burura soka luze bat hartzea baino. Soka hori hartu eta jentilari atzerikara jarraitu eutsan.

Logura dariola: Logura handiarekin.

Heldu ziran pagadira eta... han egozan pagotzarrak!... inguruko handienak ez baziran!

Jentila, pazientzia bako hutsa zanez, hasten da pagoak banan-banan ateraten eta atera ere porruak legez ateraten ebazan.

Perutxu, bien bitartean, hartu soka luzea eta pago puntak estu eta estu ebilen pagorik pago.

Jentilak bat ere ikara barik zazpi-zortzi pago atera ebazanean badinotso Perutxuri:

Estu: Lotu.

—Zertan habil mutil?

—Zertan ibiliko nok ba, pago guztiak lotuten danak batera aterateko!

—Ez, mutil! ez eizak danak atera, ezkur bari-rik itxiko deustazak txarriak eta!

—Bueno, baina nor dok gehiago?

—Heu, heu haz! Ekark soka hori eta joan hadi bake bakean txarriak jagoten.

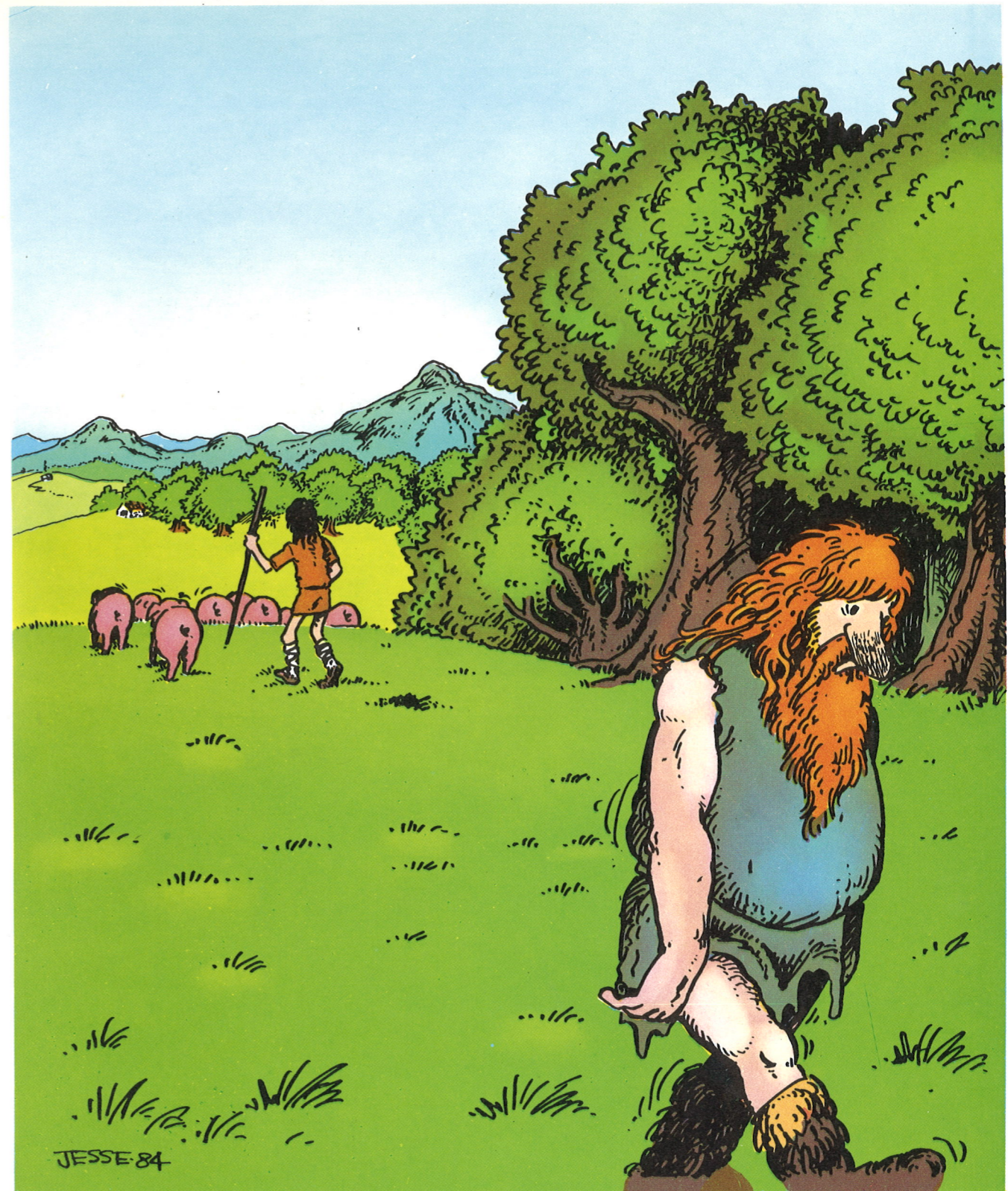

Jentila burua makurtuta eta bihozberatuta joian txabolarantz Perutzuk zer pentsatu emon eutsan eta.

Perutxu ostera txistuka joian txarri artean, eta asmatu barri eukan gorabeherea aurrera eroateko, oraingoan txarri elia bere baserritik hurren egoan pagadira eroan eban.

Pagadi haretan artzain baten txabolatxu zahar bat ere baegoan gaztai tresna eta guzti.

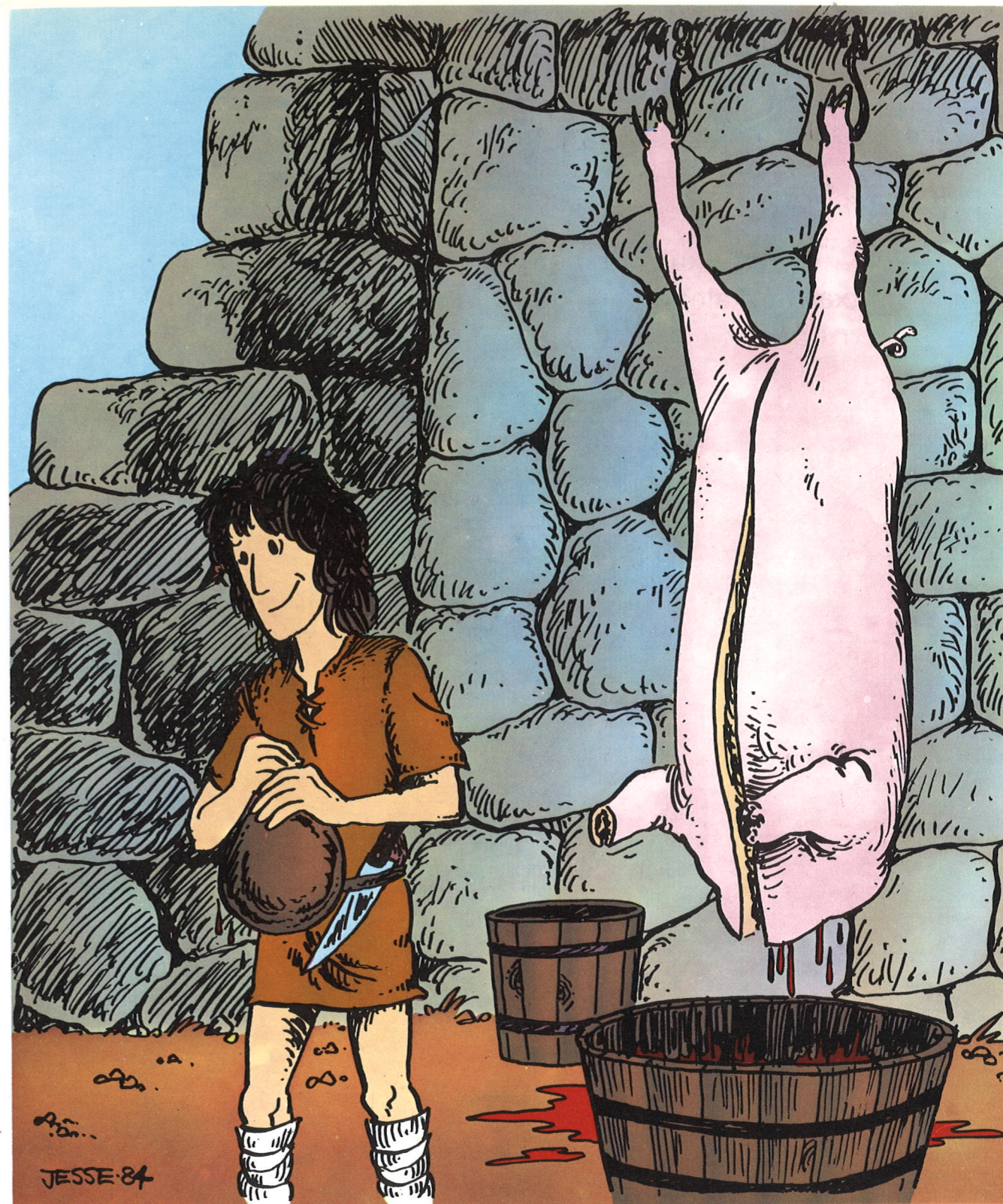
Bihozberatuta: Triste.
Eli: Abere taldea.

Perutxuk denborarik galdu barik, berea zan txarri arkaleari kur! kur! kur! eginik txabolatxu barrura eroan eban eta gaztai balde baten odola hartuz hil egin eban txarri ederra gero jentilak ez dakiala etxera eroateko asmoz, hilda eroatea, bizirik eroatea baino errezagoa zan eta.

Txarri hori hil, erre, garbitu, tripak atera, kako baten eskegi, esteak garbitu, puxigea putsitu, odolala baldetik puxigara bota, moropil bat emon eta etxerako prest egoan gero gurasoekin etorri eta txarri osoa eroateko.

Puxiga: Txixe-poltsa.
Moropila emon: Estu.

Jentilak txarri irrintzak entzun egin ebazan baina ez ekian Perutxu non egoanik ere eta bila ebilen pagaperik pagape.

Perutxuk badaezpada txabolatxutik urten orduko inguruetara begiratu eban eta jentila erdi zoraturik ikusi eban kutxillo handi bat eskuan daukala.

Perutxuk, jentila beragana etorrela ikustean, hartu odoldun puxigea, kolkoan sartu eta etxera bidea hartu eban.

Joan eta joan, Perutxu, bere etxera bidean egoan baserritxu batera heldu zan eta han etxean bizi ziran Peru eta Marieri badinotse:

—Jentilik ikusten dozue?

—Bai, atzerikara datortsu kutxillo bat eskuan dauala!

—Ba, arinago egiteko, kutxilloa sartu behar dot “tripatik”!

Perutxuk, Peru eta Marieri keinu bat eginaz, sartu eban kutxillotxu bat bere “tripatik” eta odola dariola joan zan.

Atzerikara: Atze aldetik.
Keinu: Begi bat itxi.
Dariola: Jausten.

Handik lasterrera heldu zan jentila ere eta badinotse Peru eta Marieri:

—Perutxu ikusi dozue?

—Bai, oraintxe puntuan joan da, eta zu atzerikara zatozela ikustean, kutxilloa sartu dau tripatik arinago egiteko.

—A! Bai? Neuk ere horixe egin behar dot, ia arinago egin eta Perutxu harrapatzen dodan.

Jentil kokoloak tripa tripatik sartu eban kutxilloa eta hil.

UMEENTZAKO IPUIN-TXORTA

- 1.—MARI ANBOTON ETA GORBEAN, Juan Manuel Etxebarria
- 2.—BAKOITZARI BERA, Ramón Etxebarria
- 3.—TXOLINTXU ETA NEKANETXU, Bibiñe Pujana - L. C. Abeal
- 4.—KARRAMARROEN IBILALDIA, Félix Zubiaga
- 5.—FRAKOTE IKERLARI, Ana Arruza
- 6.—MARI ANBOTOKOREN IBILALDIAK, Josu Penades Bilbao
- 7.—KUKUMETS, Juantxu Rekalde
- 8.—BASAJAUNAK, Juan Manuel Etxebarria
- 9.—AMAMAREN ABERETXOAK, Bibiñe Pujana
- 10.—LAMIÑAK, Juan Manuel Etxebarria
- 11.—KUKU PASOTA, Félix Zubiaga
- 12.—TXITXIBURRUNTZI ETA ARATOSTE, Bibiñe Pujana
- 13.—HALABEHARREZ MEDIKU, Félix Zubiaga
- 14.—IBANENTZAKO ARGI APUR BAT, Eurne Urkiola
- 15.—MAINTON ETA PRAISKU, Bibiñe Pujana
- 16.—ABEREA, Igone Magunagoitia
- 17.—ONDO IKASITAKOAREN AGERBIDEA, Ramón Etxebarria
- 18.—KISMI ETA OLENTZERO, Juan Manuel Etxebarria
- 19.—PERU TA MARIXA, Sabin Barruetabeña
- 20.—PERU TA MARIXA, Sabin Barruetabeña
- 21.—PERU TA MARIXA, Sabin Barruetabeña
- 22.—PERU TA MARIXA, Sabin Barruetabeña
- 23.—ARPEKO MARI, Eusebio Erkiaga
- 24.—SAN MARTINTXO, Juan Manuel Etxebarria
- 25.—PERUTXU ETA JENTILA, Juan Manuel Etxebarria
- 26.—HODEIA ETA ABADIA, Juan Manuel Etxebarria
- 27.—ARGI ETA TXIKO DEABRUAK, Juan Manuel Etxebarria
- 28.—PRAKAGORRIAK, Juan Manuel Etxebarria
- 29.—GORBEAKO TXORI GAIZTOAK, Juan Manuel Etxebarria